

УДК 342.9

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2022.2.18>

Анатолій Анатолійович Нікітін,

кандидат юридичних наук,

Львівський державний університет внутрішніх справ,

кафедра адміністративного права

та адміністративного процесу (доцент);

<https://orcid.org/0000-0001-7501-2557>,

e-mail: ugsbeplumvs@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТА СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Статтю присвячено проблемам організації діяльності Національної поліції як суб'єкта сектору безпеки і оборони. Здійснено аналіз наукових праць, автори яких вивчали особливості діяльності поліції у сфері забезпечення сектору безпеки і оборони. Сформульовано авторське визначення сектору безпеки і оборони. Встановлено, що є необхідність систематично використовувати досвід європейських демократичних країн задля вдосконалення національного законодавства та усунення прогалин, враховуючи досвід практичної діяльності працівників поліції у сфері забезпечення безпеки і оборони, створити оновлену правову базу для забезпечення функціонування системи національної безпеки.

Ключові слова: сектор безпеки, сектор оборони, Національна поліція, сили безпеки, сили оборони.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Із початком прояву агресії проти українського народу органи державної влади та народ в цілому переосмислили шляхи і методи формування системи сектору безпеки і оборони (далі – СБО). Виникла необхідність у більшому економічному, нормотворчому, науково-правовому забезпеченні цієї сфери, широкому залученні громадянського суспільства, а також у співпраці з міжнародними партнерами задля прийняття їх досвіду у зміцненні та розвитку вищезазначеного сектору.

Провідну роль у вказаному напрямку відіграє Національна поліція України. Належне правове регулювання діяльності працівників поліції, з'ясування можливих шляхів удосконалення засад діяльності Національної поліції України як суб'єкта СБО має пріоритетне значення для органів державної влади щодо ефективної реалізації функцій і завдань, що ставить держава та наше суспільство перед всіма складовими цього сектору, та є запорукою забезпечення ефективної роботи у сфері оборони держави та зміцненні сектору безпеки.

Стан дослідження проблеми

Проблема організації діяльності Національної поліції як суб'єкта СБО частково висвітлена у працях українських правознавців. Так, В. Безега розглянув правові засади діяльності Національної поліції як суб'єкта СБО, визначив поняття, з'ясував види та форми взаємодії Національної поліції з іншими суб'єктами сектору безпеки і оборони, встановив шляхи вдосконалення діяльності Національної поліції як суб'єкта СБО [1]. О. Батраченко здійснив аналіз особливостей забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку, встановив рівні та види, форми і методи правоохоронної діяльності Національної поліції у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку як одного з елементів сектору безпеки і оборони, охарактеризував правовідносини взаємодії і координації у сфері забезпечення Національною поліцією публічної безпеки і порядку [2]. В. Ліпкан розкрив зміст національної безпеки як об'єкта адміністративно-правової науки, дослідив зміст і структуру адміністративно-правових відносин у сфері національної безпеки, обґрунтував необхідність побудови загальної теорії національної безпеки [3]. Наведені праці або частково розкривають організацію діяльності Національної поліції як суб'єкта СБО, або не враховують положення оновленого законодавства в цій сфері. На сьогодні існує потреба в дослідженні та деталізації організації діяльності Національної поліції як суб'єкта СБО.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є: схарактеризувати СБО як об'єкт адміністративно-правового регулювання; встановити місце Національної поліції в системі суб'єктів СБО; з'ясувати принципи діяльності Національної поліції як суб'єкта СБО; проаналізувати пріоритетні напрями забезпечення функціонування СБО органами та підрозділами Національної поліції.

Ця мета конкретизується в таких *завданнях*: надати детальну теоретичну характеристику сил безпеки та сил оборони, визначити правовий статус Національної поліції як суб'єкта СБО, на основі опрацьованих нормативно-правових актів і правової доктрини деталізувати принципи діяльності поліції як суб'єкта СБО.

Наукова новизна дослідження

Комплексно, на основі аналізу напрацювань учених і норм чинного законодавства встановлено сутність, зміст і особливості правових засад діяльності Національної поліції як суб'єкта сектору безпеки і оборони.

Виклад основного матеріалу

Побудова належної та ефективної системи управління сектором безпеки і оборони нашої держави є першочерговим напрямом діяльності

органів державної влади. Нехтування або зволікання з його реалізацією рівнозначне виникненню самостійного небезпечного джерела загрози державі, здатного спричинити її загибель. Щоб запобігти цьому незалежна Україна з перших років існування рішуче актуалізувала ідею національної безпеки як усвідомленої потреби самозбереження українського народу у формі дієздатної суспільно організованої системи національної безпеки [4, с. 23].

В Основному Законі нашої держави передбачено, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу¹. У Стратегії національної безпеки України, ухваленій у 2020 р., проголошено людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Реалізація цієї норми Конституції України – головна мета державної політики національної безпеки². Отже, забезпеченню безпеки людини, суспільства і держави відводиться пріоритетна роль у секторі безпеки України.

Сили безпеки – це правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту й інші органи, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення національної безпеки України. Сили оборони – це Збройні Сили України, а також інші утворені відповідно до законів України військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, органи спеціального призначення із правоохоронними функціями, на які Конституцією та законами України покладено функції із забезпечення оборони держави³.

Доктринальні визначення СБО відображені у працях багатьох науковців. На думку А. Семенченко, «сектор безпеки, призначений для забезпечення національної безпеки та оборони, інтегрує питання політичної, економічної, інформаційної, екологічної, воєнної та інших сфер безпеки, вирішення яких забезпечується воєнними й невоєнними методами і в яких безпека та воєнні методи не є домінуючими»

---

¹ Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 25.05.2022).

² Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020 // Президент України : офіц. сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 25.05.2022).

³ Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 25.05.2022).

[5, с. 17]. В. Гречанинов вважає за потрібне залучати до сектору безпеки і оборони, крім «силових» структур, також дипломатичні служби й оборонну промисловість [6]. Ще ширше представництво у складі СБО пропонує С. Нечхаєв: «... сили, органи та організації, на які чинним законодавством покладено захист національної безпеки і оборони держави та здійснення демократичного контролю за діяльністю його суб'єктів» [7, с. 23].

На підставі наведених тверджень можна визначити, що сектор безпеки і оборони – це сукупність державно-владних організацій та інституцій, які наділені відповідними повноваженнями щодо застосування заходів примусу задля протидії зовнішнім або внутрішнім загрозам щодо держави та її громадян.

Правова природа поняття сектору безпеки і оборони визначається також законодавчими актами України. Закон України «Про національну безпеку України» закріплює, що діяльність вищезазначених суб'єктів сил безпеки і оборони спрямована на захист національних інтересів України від загроз¹. Крім органів державної влади, у здійсненні заходів щодо безпеки і оборони добровільно беруть участь також громадяни та громадські об'єднання.

Серед виконавчої гілки влади важливу роль у цьому напрямі відіграє Національна поліція України. Дійсно, підрозділам Національної поліції України відведена провідна роль у забезпеченні функціонування СБО. Діяльність поліції як суб'єкта СБО суттєво впливає на забезпечення національної безпеки загалом і здійснюється за різними напрямками.

Повноваження Національної поліції як суб'єкта СБО можуть бути такими, що мають загальний характер, тобто спрямовані на захист національних інтересів України від внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечення незалежності та державного суверенітету, відновлення територіальної цілісності України, а також спеціальними, реалізація яких безпосередньо пов'язана з попередженням загроз національній безпеці. Незалежно від характеру повноважень мета єдина – захист держави, суспільства, людини та громадянина.

Визначаючи Національну поліцію суб'єктом СБО, в Законі про національну безпеку не прописані конкретні завдання поліції як суб'єкта вказаного сектору. Згідно із цим Законом (ст. 18) Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує громадську безпеку і порядок, охорону прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидію злочинності, а також надає визначені законом послуги з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій

---

¹ Там само.

потребують такої допомоги. Закон України «Про Національну поліцію» взагалі не визначає її суб'єктом сектору безпеки і оборони, тому теж не закріплює завдань у зазначеній сфері.

Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» визначає, що при залученні військових формувань до здійснення заходів правового режиму надзвичайного стану питання із забезпечення громадського порядку, охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян в умовах надзвичайного стану здійснюється силами і засобами органів Національної поліції¹.

Закон України «Про боротьбу з тероризмом» Національну поліцію відносить до кола суб'єктів, які безпосередньо здійснюють боротьбу з тероризмом, організовують боротьбу шляхом запобігання, виявлення та припинення злочинів, учинених із терористичною метою, у межах своєї компетенції мають право затримувати і доставляти в органи Національної поліції осіб, які вчинили або вчиняють правопорушення чи інші дії, що перешкоджають виконанню законних вимог осіб, залучених до антитерористичної операції, або дії, пов'язані з несанкціонованою спробою проникнення в район проведення антитерористичної операції і перешкоджання її проведенню².

Аналізуючи чинне законодавство, що регулює діяльність Національної поліції, можемо визначити основні завдання в діяльності поліції щодо забезпечення СБО:

- захист конституційних прав і свобод громадян, суспільства та держави в цілому;
- охорона суверенітету, територіальної цілісності і конституційного ладу держави;
- збереження й охорона чинного конституційного ладу;
- боротьба зі злочинністю, зниження рівня злочинності і тяжкості злочинів;
- гарантування державного захисту прав і свобод людини та громадянина;
- служіння суспільству шляхом підтримання публічної безпеки і порядку;
- сприяння безпеці та зниження кількості випадків громадських заворушень;
- підвищення рівня безпеки населення.

---

¹ Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 № 1550-III // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14> (дата звернення: 25.05.2022).

² Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 № 638-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15> (дата звернення: 25.05.2022).

Вищезазначені завдання пропонуємо згрупувати за такими критеріями:

- завдання захисного напрямку (охорона суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу держави, збереження та охорона чинного конституційного ладу);
- завдання правоохоронного спрямування (боротьба зі злочинністю, зниження рівня злочинності і тяжкості злочинів, попередження виявлення злочинів проти миру і безпеки, тероризму).

Вважаємо, що прикладом високого рівня захищеності сектору безпеки і оборони є міжнародні організації Європейського союзу, ООН, ОБСЄ, НАТО. Протягом багатьох років і до тепер вищезазначені міжнародні співтовариства постійно вдосконалюють, матеріально забезпечують, зміцнюють розвідувальні органи, забезпечують належне керівництво та контроль суб'єктів, які входять до складу сектору безпеки. Як правило, до складу належать силові структури, такі як правоохоронні органи, збройні сили, формування військових, органи безпеки та розвідки, митна служба, прикордонна служба, розвідувальні органи, представники держав тощо.

Варто зазначити, що дезінформація та кібератаки впливають на сектор безпеки і оборони будь-якої держави. Сучасні європейські та міжнародні співтовариства створюють потужний правовий механізм запобігання дезінформації, кіберзагрозам і боротьби з їх проявами, оскільки сьогодні інформація охоплює всі сфери суспільного життя людини.

На високому науковому рівні цю проблему досліджував В. Теремецький, який зазначив, що обороноздатність держави вимірюється не лише матеріальними ресурсами, а й опірністю іноземній пропаганді та дезінформації, які можуть дестабілізувати політичну ситуацію чи змінити громадську думку шляхом маніпуляційних операцій. Розвиток цифрових технологій дає кожному все більше можливостей створювати, поширювати й отримувати інформацію. Водночас ризики неправомірного використання інформації зростають, але демократичні процеси та консолідація зусиль держав дозволяють ефективно модернізувати засоби боротьби з такими явищами. Дезінформація як явище інформаційного середовища навряд чи зникне повністю, але можна мінімізувати її вплив на окремих людей і державу, сформувавши ідеологію критичної оцінки будь-яких новин і повідомлень. Глобалізація інформаційного простору й інформатизація суспільства несуть певні ризики, боротьба з якими безпосередньо впливає на безпеку особистості і держави. На думку вченого, належне правове регулювання є основним інструментом у боротьбі з дезінформацією та кіберзагрозами. Україна як безпосередній учасник інформаційної війни зобов'язана підтримувати і залучати на національному рівні

європейські ініціативи з посилення інформаційної безпеки. Першими кроками має стати оновлення законодавства про інформацію, підвищення ролі інформаційної безпеки в актах про національну безпеку, затвердження Стратегії протидії дезінформації та Стратегії забезпечення інформаційної безпеки, вдосконалення інституціоналізації протидії дезінформації та кібербезпеки тощо [8].

Підтримуємо думку О. Ульянова та О. Ніколаєва, що основними шляхами досягнення необхідних оперативних та інших спроможностей складових сектору безпеки і оборони, передбачених Концепцією розвитку сектору безпеки і оборони України, є: вдосконалення законодавчої бази з питань функціонування та розвитку сектору безпеки і оборони з урахуванням відповідних принципів і стандартів ЄС і НАТО; досягнення та підтримання необхідного рівня бойової та мобілізаційної готовності військ (сил) і правоохоронних органів до виконання завдань за призначенням, наближення їх за складом, рівнем підготовки й оснащення озброєнням, військовою і спеціальною технікою до стандартів ЄС і НАТО [9, с. 80].

Враховуючи те, що Національна поліція є суб'єктом СБО, пропонуємо ввести в робочі програми навчальних дисциплін закладів освіти зі специфічними умовами навчання теми, які були би присвячені саме організації діяльності підрозділів Національної поліції у сфері СБО. Тоді здобувачі вищої освіти зможуть детально вивчати алгоритм дій поліцейського під час здійснення своїх повноважень у сфері забезпечення безпеки і оборони держави, суспільства, людини та громадянина. Крім вивчення теоретичної основи, пропонуємо проводити бінарні і тренінгові заняття із залученням практичних працівників із досвідом роботи у цій сфері та закордонних колег, повноваження яких безпосередньо пов'язані із захистом прав у СБО, оскільки поєднання теорії із практичними навичками – це плідний, ефективний результат навчання.

Під час виконання поставлених завдань поліція повинна дотримуватися загальних вимог, принципів, які закріплені в нормативно-правових актах та є обов'язковими для виконання. Принципи діяльності поліції є основними положеннями, які закріплені як в національному законодавстві, так і в міжнародному, ратифікованому вищим законодавчим органом влади нашої держави.

Підтримуємо думку В. Кущенко, що забезпечення безпеки України, на що і спрямована діяльність Національної поліції, повинно ґрунтуватися на таких принципах: пріоритетність безпеки народу України, збалансованість діяльності у сфері забезпечення безпеки України, безперервність (розроблення та реалізація заходів щодо підвищення національної безпеки), активність і інтелектуальність, адекватність, оперативність, поєднання об'єктивного та суб'єктивного, режимність тощо [10, с. 249].

Сучасні принципи, якими керуються органи Національної поліції, відповідають вимогам СБО та дотриманню прав людини правоохоронними органами, що характерні для нашої держави. Йдеться саме про ті з них, що містяться у розділі 2 Закону № 580-VIII, серед яких:

- принцип верховенства права;
- принцип дотримання прав і свобод людини;
- принцип законності;
- принцип відкритості і прозорості;
- принцип політичної нейтральності;
- принцип взаємодії з населенням на засадах партнерства;
- принцип безперервності¹.

Принципи діяльності Національної поліції України як суб'єкта СБО стабільні, перевірені на практиці як у розвинутих міжнародних, європейських країнах, так і в нашій державі. Вони є провідними положеннями, якими можуть і повинні керуватися поліцейські при захисті і збереженні прав і свобод людини. Серед вищезазначених принципів пріоритетними визначасмо принцип захисту прав і свобод людини та громадянина, законність і верховенство права.

Висновки

Підсумовуючи, можемо зазначити таке:

- цілком логічними і необхідними є внесення змін до нормативно-правових актів, а саме: в Законі України «Про Національну поліцію» визначити поліцію суб'єктом сектору безпеки і оборони, а в Законі України «Про національну безпеку України» визначити конкретні завдання національної безпеки, що потребують її забезпечення з боку поліції;
- необхідно деталізувати і розмежувати повноваження між підрозділами Національної поліції щодо захисту і забезпечення безпеки держави, а також закріпити види відповідальності працівників поліції щодо неналежного виконання повноважень;
- систематично використовувати досвід європейських демократичних країн і міжнародних організацій (НАТО, ЄС) задля вдосконалення національного законодавства та усунення прогалин, враховуючи досвід практичної діяльності працівників поліції у сфері забезпечення безпеки і оборони, створити правову базу для забезпечення функціонування системи національної безпеки;
- передбачити в робочих програмах навчальних дисциплін закладів освіти зі специфічними умовами навчання теми, які були би

---

¹ Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 25.05.2022).

присвячені саме організації діяльності підрозділів Національної поліції у сфері СБО, залучати до практичної складової представників закордонних держав із досвідом роботи у сфері СБО.

Список бібліографічних посилань: **1.** Безега В. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції як суб'єкта сектору безпеки і оборони : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 311 с. **2.** Батраченко О. В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки і порядку : дис. .. канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2017. 218 с. **3.** Ліпкан В. А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України : монографія. Київ : Текст, 2003. 599 с. **4.** Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : вибр. наук. пр. Київ : НІСД, 2016. 528 с. **5.** Семенченко А. І. Ефективність державного управління у сфері забезпечення національної безпеки. *Наука і оборона*. 2008. № 1. С. 13–19. **6.** Гречанинов В. Сектор безопасности Украины и культура безопасности // Громадська ліга Україна НАТО : сайт. URL: <http://www.ua2nato.org.ua/2010210209211232211/expert/4322010203229213238219/5572article?tmpl=component&print=1&page> (дата звернення: 25.05.2022). **7.** Нечхаєв С. Погляди на зміст та структуру Концепції розвитку Воєнної організації держав. *Наука і оборона*. 2007. № 3. С. 23–27. **8.** Teremetskyi V., Tokarieva K., Dziuba Iu., Shelukhin N., Predmestnikov O., Parpan U. Combatting Disinformation and Cyber Threats in the European Union and United States: Lessons for Ukraine. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2021. Vol. 24, Spec. Iss. 1. URL: <https://www.abacademies.org/articles/combating-disinformation-and-cyber-threats-in-the-european-union-and-united-states-lessons-for-ukraine.pdf> (дата звернення: 25.05.2022). **9.** Ульянов О. І., Ніколаєв О. Т. Національна поліція як суб'єкт сектору безпеки і оборони // Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України : зб. наук. пр. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Каф. тактич. та спец.-фіз. підгот. ф-ту № 2. Харків, 2021. С. 78–80. **10.** Куценко В. О. Національна безпека України в сучасних умовах євроінтеграції // Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 листоп. 2017 р.) : у 2 т. / Управління держ. охорони України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Нац. акад. прокуратури України. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2017. Т. 1. С. 248–250.

Надійшла до редколегії 30.05.2022

Nikitin A. A. Organization of the National Police activities as a subject of the security and defense sector

The article is devoted to the problems of organizing the activities of the National Police as a subject of the security and defense sector. The analysis of the scientific works of the scholars

who were engaged in research within the framework of this issue made it possible to formulate the author's definition of the concept of the security and defense sector. It was established that it is necessary to study, analyze and practically apply the experience of international institutions, organizations (NATO, EU, OSCE) of democratic European countries in order to improve national legislation and eliminate gaps, taking into account the experience of practical activities of police officers in the field of security and defense, to update the legal framework for ensuring the functioning of the national security system.

The powers of the National Police as a subject of the security and defense sector is considered. It has been established that they can be of a general nature, that is, aimed at protecting the national interests of Ukraine from internal and external threats, ensuring the independence of the state and the protection of state sovereignty, as well as the territorial integrity of Ukraine, prevention of threats to national security, and more.

It has been proven that a mandatory condition for a police officer during the performance of assigned tasks is compliance with the principles enshrined in international and national regulatory legal acts. Among the general principles, the following are distinguished: the principle of the rule of law, the principle of respect for human rights and freedoms, the principle of legality, the principle of openness and transparency, the principle of political neutrality, the principle of interaction with the population on the basis of partnership, the principle of continuity.

It is proposed to make changes to the normative legal acts, namely: in the Law of Ukraine "On the National Police" to define the police as a subject of the security and defense sector, and in the Law of Ukraine "On the National Security of Ukraine" to define specific tasks of national security that require its provision by the police. This will make it possible to improve the role of the National Police of Ukraine as a subject of SDS.

Key words: security sector, defense sector, National Police, security forces, defense forces.

